

שולמית בכר כתבה את המאמר -

מורה ומחנכת בוגרת תואר שני ב"מנהל חינוכי".

מתמחה במיומנויות שפה ורטוריקה.

פער התרבויות מקשה על הקליטה

תקציר.

חלומם של הקהילה האתיופית התגשם. המחיר היה כבד, מסע מפרך של שנים קשות גבה מחיר דמים של חיים ילדים נשים ומשפחות שלמות שהתמודדו מול קשיי הישרדות העל אנושית. קשה להבין כיצד היו מוכנים להתמודד בדרך רצופת עינויים, מחלות ומוות, כדי לממש את חלומם העתיק והכמיהה לחיות בארץ ישראל מתוך חשיבה ואמונה שזוהי ארץ הקודש וכשיגיעו אליה יזכו לנחת ולשלווה.

את המאמר בחרתי לספר דרך עיניה של אשת קליטה, עובדת הסוכנות היהודית לשעבר ולתאר את קליטת העלייה של אתיופים שהתיישבו באזור עכו – צפון מערב ישראל.

מילות מפתח - חלום, מציאות, התמודדות, הישרדות, אמונה כמיהה, התיישבות, מסע קשה, ארץ ישראל.

יהדות אתיופיה הועלתה לישראל בשני מבצעים שתוכננו ובוצעו ע"י מדינת ישראל, מבצע משה ומבצע שלמה וקליטתם בתהליך ממושך ומורכב היות וזוהי קבוצת אוכלוסייה בעלת מאפיינים ייחודיים שמציבים אתגר ייחודי לחברה הישראלית שכן הם הגיעו מסביבה חברתית ותרבותית שונה לחלוטין מזו הישראלית מדינת ישראל. המדינה לא הייתה ערוכה ליישב במקומות קבע קבוצה כל כך גדולה של מהגרים, לכן בחרה להכניסם בשלב הראשון למרכזי קליטה זמניים שהם, בתי מלון ואתרי קרוואנים מיד כשהגיעו.

המטרה הייתה לרכך את תהליך תקופת ההסתגלות וההשתלבות במערך התרבותי הקיים בישראל מדינת ישראל סיפקה במרכזי הקליטה את כל הצרכים למחייה והקצתה משאבים רבים למהגרים עובדי קליטה, אנשי קשר ומתרגמים. קליטתם לא הייתה קלה ואפילו קשה מאוד. העולים שבאו בעליות מאתיופיה התגוררו בכפרים חקלאיים מרוחקים מהערים הגדולות ועיבדו שדות של אחרים מפני שנשללה מהם הזכות לאדמה, הגברים עסקו בעיקר בחקלאות הנשים היו עקרות בית שממונות על שמירת הילדים וכל עיסוק ביתי. בנוסף תפקיד האישה היה לעזור לבעלים בכל עבודות האדמה. לא היה להם אמצעי תחבורה, הם היו רחוקים מאוד מהעיר, הם הלכו בעיקר ברגל, לבשו את בגדיהם המסורתיים, האופנה המודרנית לא הגיעה אליהם, לא דיברו שפות זרות מלבד השפה האמהרית, כמעט ולא השתלבו בחברה האתיופית הכללית במדינה. הם באו מחברה שהייתה פרימיטיבית במהותה. השליטה הגברית על הנשים והילדים הייתה טוטאלית וכל הקהילה הייתה נתונה

לשליטת המורים הרוחניים שלהם הקייסים. תורת ישראל הועברה אליהם בעיקר בעל פה, רובם לא ידעו קרוא וכתוב.

הקולטים הוותיקים נאלצו להתמודד עם אוכלוסייה שהתקשתה להבין את הכללים החדשים, התקשתה להשתלב והעדיפה להישאר קרובה למוכר והידוע שהיווה את עולמם, שם באתיופיה. הם העדיפו להישאר במקומות שבהם מרוכזים יוצאי אתיופיה אחרים בישראל. ילדיהם שהסתגלו מהר יותר, החלו לשמש כמתורגמנים של ההורים דבר שיצר היפוך תפקידים. הילדים הפכו "להורים" וההורים ל"ילדים

כיום רוב המשפחות האתיופיות עברו למגורי קבע. מספר רב של משפחות יוצאי אתיופיה מרוכזות יחד בבתים משותפים בשכונות במספר ערים: יבנה, נתניה, חיפה, חדרה, קריית מלאכי, אשדוד, אשקלון, באר-שבע עפולה ונתניה (בניטה ונועם, 1997; סברדלוב, 1998; הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2001; סבירסקי וסבירסקי, 2002).

כדי שתוכלו להבין קצת יותר על תקופת הסתגלות זו החלטתי להביא את הראיון שערכתי עם הגב' "צביה בן עמי" את תיאוריה של אשת הקשר הבכירה שעבדה בסוכנות היהודית בזמן "מבצע משה" שנת 1984 בקליטת העלייה האתיופית באחד המרכזים הזמניים הללו.

וכך היא מתארת: שנת 1984 זכורה וחקוקה בזיכרוני לעד. זו הייתה השנה בה הובאו יוצאי אתיופיה ב"מבצע משה", שנה קשה הן מבחינה מנטלית-רגשית והן מבחינה אישית, קושי שנבע מעבודתי עם אוכלוסיית הקהילה האתיופית במלון "חוף התמרים" בעכו שהוסב למשך שנתיים להיות מרכז קליטה לעולים החדשים. הייתה זו שנה קשה מאוד גם לנו ויותר קשה לעולים המהגרים האתיופים. לעובדים במקום ולאנשי הקהילה היה קשה ליצור קשר. ההלם התרבותי היה משותף. הם נכנסו לעולם שונה לחלוטין מעולמם ואנחנו נפגשנו עם אנשים מעולם אחר, תרבות פרימיטיבית מאוד. המפגש בין שתי התרבויות חולל דיסוננס פנימי עמוק בשני הצדדים אבל, יחד עם זאת גרם לי להודות לאל על מה שיש לי על כך שיש לי את היכולות והכח לעזור ולתת ולהתמודד עם הקשיים והאומללות של המהגרים. להסתכל על דברים מנקודת מבט של עזרה ויכולת להכיל את החלש

המבצע היה סודי. התארגנו לקבלתם בסודיות ולא ידענו לקראת מה לצפות ביום בו נחתו מטוסי "אל-על והרקולס" בשדה התעופה, אנחנו חיכינו להם בבית המלון, לא ידענו למה לצפות. הייתה הדרכה ומידע על העולים על תרבותם ועל מצבם. למרות שקיבלנו מידע קודם על המצב באתיופיה ועל סוג ההגירה העומדת להגיע. היה חשוב מאד לממונים עלינו לאפשר קליטה כמה שיותר מוצלחת, כמה שיותר מהירה וכמה שיותר נכונה עבור הקהילה. עבורם, קליטה מוצלחת פירושה שנאפשר לקהילה להשתלב במהרה בקרב האוכלוסייה הוותיקה. המטרה הייתה יציאה למרכזי הערים, ללמוד להשתמש עם כסף. כיצד לקנות? קנייה בחנויות הייתה למידה משמעותית וחדשה בשבילם, פתיחת חשבונות בנק, הליכה לרופא, טיפול בילדים והגעה לכיתות הלימוד שיפתחו במקום, לתת תמיכה וסיוע לכל משפחה לכל אינדיבידואל, לתת כבוד לקייסים (מוריהם הרוחניים של הקהילה

(. באופן רשמי הכל היה ערוך לקליטה טובה, באופן אמוציונאלי, כל מה שלמדנו היה בזעיר אנפין ממה שבאמת היה. אם חשבנו שנוכל בקלות להתגבר על הבעיות, טעינו.!

מאות בני קהילת אתיופיה הגיעו באוטובוסים מאורגנים היטב לכל אחד משני מרכזי הקליטה בעכו. אנחנו חיכינו להם עם מגשים עמוסי שתייה ומזון ועם חיוך על השפתיים. השוק התרבותי היה גדול. ירדו אנשים תשושים לחלוטין. כחושים, רזים, התינוקות על הגב פנים המומות עיניים עצובות. אותות המסע המפרך ניכר בפניהם, מופנמים מאד שקטים, דומעים מאושר אך, גם חסרי בטחון. בגדיהם המסורתיים היו מלוכלכים וגופם הפיץ ריח לא נעים. הם קיבלו את הכיבוד עם השתחוות קלה לאות תודה ונשמעו בציות מופתי מוחלט לוותיקים ולמתרגמים שתרגמו להם את דברינו. ראינו אנשים מנומסים מאד, טובים מאוד, עדינים מאד, יפים מאד, ראינו אנשים שעברו את טלטלה בחייהם, גיהינום כדי להגיע לגן העדן, לארץ המובטחת, לארץ האבות עליהם שמעו כל חייהם ממוריהם הרוחניים, ראינו את התקווה בעיניים. את תחושת הרווחה להגיע לנחלה.

לאחר שאנשי הסוכנות היהודית בדקו את הרשימות עם השמות, נעשתה חלוקה לחדרים, תפקידנו היה ללוות אותם לחדרים ולתת הסברים לגבי השימוש בחדר, בחדר האוכל, בבית השימוש, במקלחת, בסבון, מברשות ומשחות שיניים שחולקו לכל אחד ובמגבות, אמצעים שהיו זרים לכל מה שידעו. בכל קומה היו כמה מתרגמים שתרגמו את דברינו עד שנדמה שהבינו מהבושה לא שאלו שאלות. לא היה גבול לתדהמתי כשנוכחתי לדעת שאין הם יודעים מהו בית השימוש, כל פעם שהסברתי, הם צחקו במבוכה וקצת עם פחד, לא הבינו מאיפה המים יוצאים ולאן הם זורמים, נגעו ומיששו את קירות הקרמיקה, נהנו לפתוח ולסגור את הברזים אבל, הקבוצה שעליה היינו אחראים הלכו לישון מבלי להתקלח, פחדו

לקח לנו שבועות רבים להבין מה באמת קרה להם בדרכם לישראל ואיך חיו באתיופיה, בכפרים שלהם, לקח להם זמן לתאר ולספר מה עבר עליהם בדרך. נחרדתי, אני לא ישנתי מהקאב והצער שליווה את ההליכה לארץ ישראל נשים רבות התאלמנו מבעלים, אחרים נלקחו בשבי ועונו, היו נשים שאיבדו את ילדיהם במסע הארוך, הייתה שם אישה שאיבדה את כל 4 ילדיה וכשהגיעה לכאן טענה שהיא בהריון, בטנה תפחה מחודש לחודש אך לאחר בדיקת רופא הסתבר שלאישה "הריון מדומה", היא כל כך קיוותה לילד נוסף שבאופן פסיכולוגי גופה התנהג כמו שרצתה. הידיעה שאין הריון הפילה אותה לדיכאון מתמשך. היו כאלה שכל כך עונו בבתי כלא שהגיעו עם בעיות פסיכולוגיות או פסיכיאטריות קשות ונאלצו לקבל עזרה נפשית בבית חולים לחולי נפש, לצערי נוכחתי לאירוע עצוב של בחור שלא עמד בקשיים הרגשיים. לאחר בדיקת רופא שנתן הוראה לאשפז אותו ליוויתי בחור צעיר למחלקה הפסיכיאטרית בבית החולים, הוא טען שיש "איש שחור" שמכה אותו בלילה. בדיעבד הסתבר שהבחור המסכן עבר טראומות איומות כששהה בכלא והיה נתון לעינויים קשיים של "מלכות" ואונס ע"י הסוהרים שכיסו את עיניהם במסכה כדי שלא יזהה אותם. אבל, היו גם אירועים טובים ויפים. העולים החלו להסתגל ולהשתלב במקום, הגיעו כל בקר לכיתות הלימוד, ילדים לגנים ובתי ספר

ומבוגרים לתרבות למידה של אזרחים במדינת ישראל. הם, יצאו בשמחה למרכזי הקניות. בכל חודש קיבלו משכורת שזו הייתה הגמלה החודשית שלהם, השתמשו בה אהבו לקנות אוכל ובמיוחד אהבו לקנות קוקה קולה ושעונים. קוקה קולה סימל את תרבות השפע השעון מסמל את תרבות הקידמה. הם למדו לצחצח שיניים, לכבס את בגדיהם ובמיוחד אהבו לקבל בגדים חדשים. היה לנו מחסן די גדול של בגדים וצעצועים. מתרומות.

עבדתי איתם משך 8 חודשים ואהבתי ונהניתי מכל רגע. הערכתי לקהילה האתיופית גדלה לאחר שהכרתי אותם, אנשים חדורי מוטיבציה ואוהבי, אנשים מקסימים ומלאים בפוטנציאל. לצערי, כאב לי לראות את תחושת הקיפוח שלהם בהפגנה האחרונה ולכן לא משנה מה אנחנו עושים ונותנים החשוב בעיניי מה הם מרגישים? יש עדין הרבה עבודה לשלבם, אני מקווה שבשנים הקרובות תשים המדינה יותר משאבים ואמצעים בפיתוח התקדמותם והשתלבותם של כל הקהילה בישראל. ידוע לי שיש עדיין תושבים מאתיופיה שמתגוררים במרכזי קליטה, בבתים קטנים, לפעמים בשיתוף של עוד משפחה באותה דירה, עצוב לי לדעת שחלק מהילדים נפגש עם אלמנטים פליליים כגון פשעים, סמים ואלכוהול, מקרים רבים של רצח בתוך המשפחה וחוסר השתלבות בבתי הספר.

החלום להגיע לישראל התגשם, אבל הדרך להתאקלמות עדין ארוכה מאז ועד היום אך רבת אתגרים. אני מתפללת להצלחתם כי הם אנשים נפלאים, יפים מבפנים ומבחוץ..

עליי לציין שההצלחה הגדולה של המדינה הקטנה שלנו שקולטת מהגרים מכל העולם לאורך כל שנות קיומה שיש חלק נכבד של תושבים אתיופים שרכשו השכלה גבוהה, מדורגים גבוה במהלך העבודה, ומתגייסים לצבא, חלק מהם מעורב פוליטית ויש להם נציגות נשית וגברית בכנסת ישראל. הלוואי שכולם ישתלבו, ילמדו מהם וילכו בדרכם. גם העולים עצמם הדגישו את חשיבות התמיכה והסיוע שקיבלו בכל שלבי הקליטה בישראל וגם בשלבים מתקדמים יותר הדרך שלהם להוקיר למדינה על עשייתה היא עצומה וקשה לתאר את הערכתם הרבה למדינה. אנו רואים את ההצלחה של המדינה ברצון של כל המשפחות לעודד את ילדיהם להתגייס לצבא ובכך מרגישים את החשיבות של לתת ולהחזיר למדינה את מה שהיא נותם הכוונה לשמור עליה על "מדינת ישראל"

תודתי לצביה בן עמי.